

УДК 303.09, 303.8

Сидоров М.В.-С. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, кандидат фізико-математичних наук, доцент

Ходаківська Ю.Ф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, студент 4 курсу ОКР «бакалавр»

МОЖЛИВОСТІ ЗБОРУ ПАРАДАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ КОНТАКТНИХ ЛИСТІВ У ЕМПІРИЧНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Потенціал застосування параданих у емпіричних дослідженнях безпосередньо залежить від точності та якості їх фіксації. Проте досі лише у декількох дослідженнях розроблено специфічний інструментарій та прописано методичні рекомендації щодо збору параданих. Прикладом такого інструментарію стає контактна форма Європейського Соціального Дослідження, в якій детально фіксуються всі аспекти процесу опитування. Саме завдяки таким формам дослідники отримують комплексну оцінку польового етапу дослідження та вчасно впроваджують зміни у його хід.

Ключові слова: парадані, контактна форма, Європейське Соціальне Дослідження, *Contact History Instrument*

Потенціал применения параданных в эмпирических исследованиях напрямую зависит от точности и качества их фиксации. Однако до сих пор лишь в нескольких исследованиях разработан специфический инструментарий и прописаны методические рекомендации по сбору параданных. Примером такого инструментария становится контактная форма Европейского Социального Исследования, в которой подробно фиксируются все аспекты процесса опроса. Именно благодаря таким формам исследователи получают комплексную оценку полевого этапа исследования и своевременно внедряют изменения в его ход.

Ключевые слова: параданные, контактная форма, Европейское Социальное Исследование, *Contact History Instrument*

Potential application of paradata in empirical studies directly depends on the accuracy and quality of its fixation. However, few studies have developed specific instrument and methodological guides for paradata collection. A contact form of European Social Survey, where all aspects of the interview process are recorded in detail, can be an example of such an instrument. Such contact form gives researchers an opportunity to receive a comprehensive evaluation of the field phase of the study and implement changes in its course.

Keywords: *paradata, contact form, the European Social Survey, Contact History Instrument*

Одним з етапів емпіричного соціологічного дослідження є збір надійних даних. Саме тому для їх отримання застосовуються як якісно нові, соціологічні, так і запозичені з арсеналу інших наук методи та методики, техніки та стратегії збору даних, використовується специфічний для кожного методу інструментарій, йде постійна перепідготовка кваліфікованих спеціалістів у сфері соціологічного знання.

У науковому дискурсі все частіше піднімається питання кризи основного методу збору соціологічної інформації – інтерв'ю face-to-face, яку можна виявити на основі динамічно спадаючого response rate (відсоток відповідей), що тільки в

Україні за останні п'ять років впав до критичної межі у п'ятдесят три відсотки. Причинами такого явища стають: більш швидка мобільність населення, збільшення мереж комунікацій і кількості реклами, що призводить до захисту від надлишку нав'язливої інформації та підвищення цінності приватності, крім того, можна стверджувати, що соціологи банально «набридли» респондентам (в період з 2006 до 2011 рік хоча б раз було опитано 50% дорослого населення України) [11, с.5].

Нове тисячоліття кидає виклик здатності соціологічних досліджень надавати надійну перевірену інформацію, яку можна отримати лише крок за кроком контролюючи якість збору та обробки даних. Такий контроль дає можливість оперативно внести зміни у хід дослідження або покращити якість вже отриманих даних, і здійснюється на основі систематизованої інформації про процес збору даних, таких як, наприклад, тривалість інтерв'ю, кількість спроб опитати респондента, час проведення дослідження, і має назву парадані.

Парадані або адміністративні дані про дослідження - емпіричний вимір (опис) процесу збору даних. Парадані представляють собою масив даних, що складається з адміністративних звітів та комп'ютерних записів щодо процесу збору даних, а також зовнішньої інформації про об'єкти вибіркової сукупності і коментарів самих інтерв'юєрів та респондентів щодо процесу опитування.

Термін «paradata» (парадані) був вперше застосований Міком Купером у 1998 році у Далласі на семінарі JSM, де ним була внесена пропозиція щодо використання даних, автоматично генерованих комп'ютером під час CAPI, для оцінки якості опитування [9, с. 1]. З того часу концепція параданих значно розширилася, і замість простого фіксування натиснутих клавіш, парадані представляють собою окремий масив даних про хід опитування. За джерелом надходження парадані розрізняють на дані, отримані від дослідника, що програмує дослідження, від інтерв'юєра, від респондента та автоматично зібрані за допомогою комп'ютера. Чіткого керівництва, як збирати парадані, як їх аналізувати досі не розроблено, тому піднята тема є **актуальною**.

Метою роботи є розгляд методики підготовки до збору та збір параданих через інтерв'юєра за допомогою контактних листів у емпіричних соціологічних дослідженнях.

Одним з методів збору параданих інтерв'юєрами є використання так званих контактних листів – форм, зазвичай, у вигляді анкети, призначених для опису контакту з респондентом. Контактна форма заповнюється для кожного контакту з кожним респондентом, навіть для тих, хто відмовився від участі в опитуванні, інтерв'юєри мають фіксувати детальну інформацію.

Перед кожним польовим періодом, інтерв'юєрам надається інструктаж, як заповнювати контактну форму, як адекватно і правдиво відповідати на питання контактної анкети. Інтерв'юєри найчастіше використовують контактні форми виду паперової анкети, хоча на даний момент стрімкого переходу на CAPI-опитування, анкета може заповнюватись і за допомогою спеціальних гаджетів.

Найчастіше організатори дослідження просять інтерв'юєрів заповнювати контактні форми одразу після проведення інтерв'ю, і здавати їх після кожного робочого дня. Це допомагає інтерв'юєрам організувати свою роботу. Для керівників це корисний інструмент для спостереження на місцях: до інформації про хід польових робіт в цілому і на рівні інтерв'юєрів, доступна можливість

контролювати дотримання основних принципів процедури контакту з респондентом, вибірки та самих інтерв'ю. Отримана інформація також використовується для вирішення питання, чи надавати інтерв'юєру право на опитування додаткової групи респондентів, а також для розрахунку рівня невідповідей.

Відкриті питання не застосовуються в контактних формах з різних причин. По-перше, заповнення контактної форми після кожного контакту з респондентом вже є додатковим і трудомістким завданням для інтерв'юєрів. Для того, щоб отримати повні і точні дані цього завдання, контактна анкета повинна бути максимально простою. Тому відповідати на відкриті питання, записувати мовні реакції респондента було б занадто важко, хоча і надзвичайно корисно для дослідників. Крім того, відкриті питання передбачають також додаткове кодування, яке, в свою чергу, вимагає додаткових людських, часових та фінансових витрат.

Найбільш детальною контактною формою є анкета Європейського Соціального Дослідження (ESS) [6], що містить інформацію про кожну спробу контакту, в тому числі типу результату, відбір респондентів у сім'ї та за адресами, причини відмови, повторний контакт, характеристики інтерв'юєра і спостереження інтерв'юєра. Ці стандартні форми були результатом тривалого процесу проходження наступних етапів:

1. Складання переліку контактних форм, що використовуються дослідницькими організаціями Європи і Великобританії, які були надані членами Міжнародного семінару з Дослідження Невідповідей, надання матеріалу з наступних вже проводжуваних досліджень:

- Національне Дослідження Здоров'я (NHIS, Тзена Езатті-Райс);
- Дослідження домогосподарств (Центри з контролю за захворюваннями / NCHS, Франклін Вінтерс);
- Головне дослідження домогосподарств (ONS, Дейв Еліот);
- Дослідження домогосподарств (ONS, Марк МакКонахі);
- Британське панельне дослідження домогосподарств (NatCen, Пітер Лінн)
- Мічиганський університет (Анн-Арбор, Мік Купер)
- Датське дослідження бюджетів домашніх господарств (за статистичними даними Данії, Бо Меллер);
- Дослідження домогосподарств (Статистика Фінляндії Пааво Вайсанен);
- Соціологічний Департамент, Левен (Як Біє, Герт Лоосвельд).

2. Створення контактних форм у версіях для трьох типів вибірки (відбір за адресами, відбір за домогосподарствами, відбір за особами), а також для різних способів відбору домашніх господарств за адресою та осіб з однієї сім'ї.

3. Досягнення компромісу між польовими можливостями та вимогами до даних.

Реалізація контактної форми, її розміри та самі питання можуть змінюватися в залежності від країни-учасниці. Проте є певний блок питань, який є незмінним, незалежно від хвилі і країни-учасниці:

- блок інформації про респондента (ім'я, адреса, номер телефону);

- ідентифікаційний номер інтерв'юера;
- досяжність (+ причини недосяжності);
- якщо відбір відбувається не за фізичними особами: схема вибору людини з домогосподарства;
- якщо відбір за адресою: схема відбору домогосподарств за адресою;
- звіти щодо контакту (для кожного контакту), що включають дату, час, спосіб і результат контакту;
- якщо контакт призводить до інтерв'ю: підсумки (завершене, не завершене);
- якщо контакт не призводить до інтерв'ю: підсумки (призначення, відмова, не має можливості відповідати);
- якщо неспроможний відповідати: неспроможний постійно / тимчасово, причини;
- якщо результатом є відмова: відмовився цільовий респондент /інша людина (за дорученням), підстави для відмови, оцінка інтерв'юера ймовірності успіху в майбутньому, вік / стать відмовника;
- якщо респондент не досягнутий: причини;
- для всіх адрес: тип житла, наявність фізичних перешкод для опитування, технічне обслуговування будинку, опис стану околиці, помешкання, району.

Зупинимось на деяких аспектах, висвітлених у контактній формі.

Запис даних про візит – запис докладної інформації про всі візити, які здійснюються для досягнення об'єктів вибірки. Для face-to-face дослідження ці дані включають дату, час і результат кожної спроби досягти респондента.

Фіксація таких даних доступна для всіх спроб досягти респондента, тобто як для тих, хто відмовився від інтерв'ю, так і для респондентів, що взяли участь в опитуванні. Це робить дані про візит особливо корисними при аналізі та корегуванні невідповідей. Також вони можуть бути використані для детального аналізу візитів і визначення моделі та стратегії успішного візиту(такого, який закінчиться заповненою анкетною). Ці дані також корисні для моніторингу продуктивності інтерв'юера, як після збору даних з метою поліпшення майбутнього інтерв'ювання, так в режимі реального часу з можливістю втручання та корегування процесу (наприклад, внесення коректив у двофазний дизайн вибірки).

Варто звернути увагу на факт, що практичність та доцільність даних про візит залежить від точності зафіксованих даних. Бімер у своєму дослідженні [5, с.24] визначив, що навіть невеликі помилки в порядковому номері і деталях візиту можуть серйозно вплинути на оцінки зсуву. Хоча деякі помилки в даних такого типу є неминучими, інтерв'юери мають тенденцію неточно фіксувати візити до респондента. Ван і Бімер визначили наступні можливі причини навмисної реєстрації невірних даних:

- тиск зберегти випадок “живим”. Якщо до об'єкта здійснено занадто багато непродуктивних відвідувань, об'єкт визнається закритим;
- інтерв'юери прагнуть уникнути сприйняття їх, як таких, хто неефективно використовує час;
- неповідомлення щодо “попутних” візитів ;

- неповідомлення про спроби інтерв'юера провести опитування кількох осіб в межах одного домогосподарства.

Точність запису даних про візит може бути покращений за рахунок кращої підготовки і контролю за роботою інтерв'юерів. Крім того, нові технології, такі як ручні GPS пристрої використовуються для полегшення збору даних такого типу.

Багато досліджень, як правило, використовують вибірки з невеликою кількістю додаткової інформації про відібрані об'єкти. Наприклад, файл Поштових Індексів та Адрес (Postcode Address File) є найбільш поширеним джерелом для побудови вибіркової сукупності у Великобританії (для проведення опитувань населення в цілому) і включає в себе тільки адресу. Тому недоступною є інформація про випадки невідповіді і оцінка того, наскільки виключення цих об'єктів з вибірки може збільшити ризик зсуву. Саме тому, звичною практикою для агентств зі збору даних стали вказівки інтерв'юерам щодо фіксації власних спостережень про об'єкт вибірки (для усіх об'єктів, включаючи тих, хто не погодився відповідати на питання анкети та тих, кого не вдалося опитати з інших причин). Так, наприклад, інтерв'юери компанії NatCen (NatCen Social Research, Great Britain, <http://www.natcen.ac.uk/>), зобов'язані фіксувати чотири стандартних спостереження про кожну відвідану адресу:

- стан місцевості, району;
- стан житла в контексті місцевості, району;
- тип житла;
- будь-які фізичні бар'єри на шляху отримання доступу до об'єкту.

Додаткові спостереження інтерв'юера збираються у процесі спеціалізованих досліджень, таких як дослідження Розуміння Суспільства (Understanding Society survey) та Європейського Соціального Дослідження (European Social Survey), наприклад, факти забрудненості та сміття, факти вандалізму, графіті або навмисного пошкодження майна. Крім того, можливий також збір даних про членів сім'ї опитуваного, але лише у вигляді контактів, наприклад, вік, стать, контактний телефон, e-mail члена сім'ї. Такі спостереження можуть бути корисні для оцінки ризику неотримання відповідей.

Можливість збору таких даних для всіх об'єктів вибірки дає можливість виявити, чим відрізняються випадки не відповідей та випадки відповідей на усі запитання анкети. Ця інформація може потім використовуватися для зміни дизайну вибірки (наприклад, чи має респондент бути знов опитаний у випадку невідповіді), для оцінки ризику отримання зсуву, а також для коригування даних з посиланням на зсув.

Вивчення безпосередньо спостережень інтерв'юера може бути більш корисним, ніж стандартні спостереження у всіх опитуваннях. Наприклад, зауваження з приводу автомобіля респондента можуть бути більш інформативними щодо зсуву через невідповіді, ніж стан місцевості, у дослідженні подорожей та туризму. Крім того, інформація про стан місцевості, надана інтерв'юером, може бути отримана за допомогою інших джерел даних, таких як статистика малих районів, отриманих з перепису. Також, варто вимірювати рівень суб'єктивності оцінки інтерв'юера, адже вони можуть зводитися лише до суб'єктивних припущень.

Важливим кроком у досягненні співпраці з респондентом є встановлення з ним контакту. У деяких дослідженнях таких як Розуміння Суспільства

(Understanding Society), Європейське Соціальне Дослідження (the European Social Survey), та Вивчення Сімейних Ресурсів (the Family Resources Survey), збираються дані про взаємодію інтерв'юера з респондентом, але вони обмежуються лише причинами відмови в наданні даних. Конкретні причини можуть бути згруповані у такі групи, як «занадто зайнятий», «побоювання з приводу конфіденційності або особистого характеру питання», «ставлення до опитування», «тиск з боку сім'ї» і інші причини. Ця інформація може бути використана інтерв'юерами для адаптування свого наступного візиту до респондента. Однак, ця інформація має обмежене застосування для аналізу відмов від участі в опитуванні, тому що вона збирається тільки для таких респондентів. Узагальнені показники взаємодії між інтерв'юером і респондентом були б більш корисними для аналізу повної відмови від відповіді, якщо б такі дані збиралися для всіх об'єктів вибірки. Тоді було б можливо виявити різницю між загальними характеристиками респондентів, які в кінцевому рахунку беруть участь в опитуванні, та тих, хто в кінцевому рахунку відмовляється від інтерв'ю, і спрогнозувати та визначити групу таких респондентів. Також, дана інформація могла б дати певне уявлення про якість подальших інтерв'ю [4, с. 323; 15, с. 76].

У не багатьох дослідженнях збирають інформацію про кожний випадок взаємодії з інтерв'юером [10, с.35-54; 7, с. 63-83; 2, с. 76], так як найчастіше дослідників та замовників зупиняє навантаження на інтерв'юерів і додаткові витрати на збір інформації такого типу. Тим не менш, ця інформація на даний момент збирається у Великобританії певному ряді спостережень у Дослідженні Розуміння Суспільства. Інтерв'юери, які працюють в полі даного дослідження, отримують вказівку фіксувати, чи члени сім'ї запитували про мету опитування, тривалість інтерв'ю, чи це є одноразовим опитуванням, кому будуть доступні надані відповіді, та які вигоди вони можуть з цього отримати або інші питання. Інтерв'юери «Дослідження Розуміння Суспільства» також надають їх власну оцінку початковій готовності респондента до співпраці (тобто її відсутність, невелика схильність, помірна чи тверда готовність до співпраці).

Через голос респондента можна пояснити причини відмови від участі в опитуванні або відмови від відповіді на питання, а також виявити рівень щирості респондента. Поки важко прямо пов'язати конкретні дискретні емоції (наприклад, тривогу, страх, депресію, печаль) з відповідями респондентів, проте зв'язок між відповідями і інтенсивністю (висока або низька) і валентністю (позитивна чи негативна) голосу значно легше виявити. Так, наприклад, відомо, що емоційне збудження пов'язане зі підвищенням тембру голосу [3, с. 45].

Саме тому емоції респондентів можуть бути використані в якості індикаторів складно вимірюваних (прихованих) афективних станів респондентів при відповіді на питання анкети. Якщо результати інтерв'ю піддати психолінгвістичному аналізу, то коливання голосу мають вказувати на факти та теми, які зачіпають респондентів. Наприклад, зміну інтенсивності голосу можна було б очікувати на питання, які є чутливими для респондента (зокрема, негативна інтенсивність пов'язана з тривогою і розчаруванням). Швидкість відповіді (крок), інтенсивність (гучність), тремтіння (вібрації голосових зв'язок, частота і мінливість таких вібрацій) і мінливість амплітуди коливань голосу може бути все пов'язано саме з емоційним станом респондента.

Дані, зібрані за допомогою фактичної анкети дослідження, як правило, не вважаються параданими. Винятком, однак, є дані, що описують процес запитання та відповіді на питання. Наприклад, чи респондент звертався до певних документів при відповіді на детальні питання щодо цін та витрат, наскільки респондент точний та детальний у своїх відповідях, наскільки інтерв'юер впевнений у точності наданої інформації та інші зауваження інтерв'юера. Такі парадани можуть бути використані для оцінки ризику помилки вимірювання на рівні кожного об'єкта вибірки.

Після того, як опитування було завершено, інтерв'юер відповідає на ряд питань з приводу процесу інтерв'ювання (наприклад, досягнутий рівень кооперативності респондента). Звичною практикою в багатьох дослідженнях є питання щодо згоди респондента на повторний зв'язок для контролю за якістю процесу збору даних або для участі у можливих дослідженнях у майбутньому. І, зокрема, в лонгітюдних дослідженнях, респондентів іноді просять надати їх контактні дані (наприклад, номер стаціонарного телефону, номер мобільного телефону, адресу електронної пошти), а також контактні дані близької особи для відстеження респондента у разі зміни його контактної інформації. Надання згоди на більш детальну контактну інформацію можна розглядати як показник кооперативності респондентів, що буде зафіксовано як згоду взяти участь в подальших дослідженнях.

Як парадани може розглядатися згода респондента на включення його відповідей до статистичних розподілів. Дослідження показали, що ті, хто відмовляється від такої ініціативи, швидше за все, має сумніви з приводу конфіденційності приватного життя і даних [1, с. 67] і менш імовірно, що такий респондент надасть точну інформацію про доходи і благополуччя [8, с. 701-722, 38, с. 111].

Нарешті, параданими можуть стати дані, зібрані після завершення процесу опитування усєї вибірки, наприклад, в процесі обробки даних (інформація про кодування, зважування масиву).

Для визначення якості параданих в інтерв'ю використовується прилад для запису інтерв'ю, що являє собою автоматизований інструмент - Contact History Instrument (CHI) або Пристрій Запису Історії Контактів [8, с. 5]. CHI записує інформацію щодо всіх спостережень, незалежно від того, чи відбувся з ним контакт. Щоразу інтерв'юер запитує доступ на ноутбучі, CHI автоматично запускається і фіксує контакт. Інтерв'юери можуть зробити запис CHI відразу після спроби контакту або пізніше (наприклад, в машині чи вдома). Інтерв'юери мають завершити запис CHI кожен раз, коли спроба була здійснено.

На додаток до основної інформації, такої як дата, час і шлях спроби, інтерв'юери мають давати звіт про результати цієї спроби (наприклад, контакт з членом родини, відсутність контакту) і стратегії, використовуваних до, під час або відразу ж після контакту (наприклад, залишені для подальшого зв'язку контакту інтерв'юера, розмова з сусідами, залишив рекламний пакет).

Для кожного контакту інтерв'юери мають заповнити анкету з 21 запитання, які описують словесні і невербальні проблеми інтерв'ю, а також поведінкові особливості протягом діалогу інтерв'юера та респондента. Прикладами відмов, наприклад, є «недоторканність приватного життя», «занадто зайнятий» і «зачинили двері перед носом». Інші блоки анкети збирають інформацію про те,

чому інтерв'ю не відбулося (наприклад, незручний час, респондент неохоче погоджується, мовний бар'єр). Більшість блоків СНІ дозволяють обрати формат «всі відповіді».

Метою цих зусиль було розібратися в загальних тенденціях збору даних для кожного опитування.

Контактні характеристики спроби включали:

- дату першої контактної спроби;
- час першої контактної спроби,
- кількість контактних спроб перед досягненням контакту або закриттям випадку;
- ряд проблем, які зазначили респонденти;
- стратегії, які інтерв'юер використав для досягнення результату.

Програма також додатково фіксувала спроби інтерв'юера контактувати з самою програмою:

- частота звернень до СНІ,
- час, необхідний для введення даних у СНІ,
- час між використаннями програми.

Досліджувалася статистика повної контактної історії (а не тільки однієї спроби) з метою розробки більш чіткої картини контактних спроб та для отримання кращого розуміння того, як інтерв'юери фактично використовують СНІ. Ця інформація корисна для подальшої інтерпретації таблиць якості даних, і послужить ілюстрацією того, як СНІ можна використовувати як в процесі збору даних, так і для пост-аналізу.

Крім того, оскільки однією з основних цілей аналізу є виявлення змін в звітності СНІ, які могли виявити, наскільки якісні парадані були зібрані (можна оцінити, наскільки своєчасними, послідовними і точними є звітності інтерв'юерів), приділяючи особливу увагу в першу чергу характеристикам поведінки інтерв'юера, для забезпечення швидкого визначення того, якою мірою відмінності в СНІ обумовлені фундаментальними особливостями дизайну або практиками на місцях, або, можливо, деякими іншими джерелами.

Результати дослідження показують, що дані щодо дати і часу контакту, швидше за все, є точним відображенням того, коли інтерв'юери вносять результати. Як і в інших дослідженнях ми виявили, що інтерв'юери роблять більшу частину своїх спроб контактів у будні дні протягом дня (з 9 ранку до 4 вечора), але досягнення респондента найчастіше відбувається вечорами в будні дні. Дані СНІ показують випадки, у яких респондента немає вдома, не вимагають більших контактних спроб і входять до групи найменш результативних респондентів.

Були знайдені докази того, що, за великим рахунком, інтерв'юери відповідально вносили дані у СНІ, дані щодо діалогу з респондентом повністю відсутні лише у 1-5 відсотків усіх випадків, і це зазвичай спостерігається лише у кількох певних інтерв'юерів. Інші показники якості визначають, що інтерв'юери були сумлінним, коли описували їх контактні спроби. Також, рідкісним явищем для інтерв'юерів було повідомити стратегію, яка не узгоджується з іншими відповідями на питання анкети СНІ.

Стало відомо, що більшість контактних історій записуються безпосередньо після спроби контакту, що свідчить про вищу якість даних.

Також, для випадків з остаточною відмовою, в більшості випадків (близько 95 відсотків) інтерв'юери записали принаймні одну причину відмови, проте найчастіше вони визначали причину відмови як «респондент відповідає неохоче», що є не дуже показовим. За цим показником, інтерв'юери були послідовні тільки від 55 в до 70 відсотків часу (залежно від опитування). Для впевненого використання цих даних як предиктору кінцевих результатів, дисперсія відмов мала бути б більш широка.

Висновок. Вивчення якості параданих є складною задачею, адже немає «золотого стандарту», мірила, за допомогою якого можна виміряти якість параданих. Проте, існує перевага аналізу процесу збору параданих, які були проведені для досліджень одним методом (інтерв'ю) однією організацією. Для вивчення якості цих параданих, варто оцінити, наскільки своєчасними, послідовними і точними є звітності інтерв'юерів.

Зараз багато дослідницьких компаній світу вже активно намагаються збирати парадані для підвищення надійності даних емпіричних соціологічних досліджень, оптимізації проведення досліджень та ін. Формуються банки параданих для подальшого аналізу, розробляються критерії якості параданих, рекомендації щодо їх збору. Очевидно, що збирання параданих викликає додаткові витрати на проведення досліджень, але їх використання може компенсувати це зростанням надійності даних. Активно це впроваджується у таких великих проектах, як European Social Survey, Understanding Society survey, Statistics Canada та ін. Більш детальний аналіз можливості використання параданих і є об'єктом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Armstrong V, Barnett J, Cooper H, Monkman M, Moran-Ellis J, Shepherd R. Public perspectives on the governance of biomedical research: a qualitative study in a deliberative context [Електронний ресурс]. – Wellcome Trust. - 2007. – Режим доступу: http://www.wellcome.ac.uk/stellent/groups/corporatesite/@policy_communications/documents/web_document/wtx038443.pdf
2. Cannell C.F., Miller P. V., Oksenberg L. Research on interviewing techniques [Електронний ресурс]. – Sociological Methodology. – 1981. – Режим доступу: <http://www.public.asu.edu/~kroel/www500/Interview%20Fri.pdf>. - Research on interviewing techniques.
3. Caspar, R.A. and Couper, M.P. Using Keystroke Files to Assess Respondent Difficulties with an ACASI Instrument. [Електронний ресурс]. – American Statistical Association. - 1997. – Режим доступу: http://www.amstat.org/sections/srms/proceedings/papers/1997_038.pdf
4. Couper, M. Survey Introductions and Data Quality [Електронний ресурс]. –Public Opinion Quarterly. - 1997. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2749554?uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21100786443811>
5. Biemer, P.P., Chen, P. And Wang, K. Using Level of Effort Paradata in Nonresponse Adjustments with Application to Field Surveys [Електронний ресурс]. – Recent Advances in the Use of Paradata. - 2000. – Режим доступу: http://www.southampton.ac.uk/s3ri/events/workshops/Files/Presentations/7_biemer%20RSS%20Workshop%202010-Final.pdf. - Using Level of Effort Paradata in Nonresponse Adjustments with Application to Field Surveys.
6. ESS6 - 2012 Data Download [Електронний ресурс] <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=6>
7. Groves R.M., Magilavy L.J. Measuring and explaining interviewer effects in centralized telephone surveys [Електронний ресурс]. – Public Opinion Quarterly. - 1986. – Режим доступу: <http://poq.oxfordjournals.org/content/50/2/251.abstract>.

8. Jenkins, S.P., Cappellari, L., Lynn, P., Jäckle, A., Sala, E. Patterns of consent: evidence from a general household survey [Електронний ресурс]. – Journal of the Royal Statistical Society. – 2006. – Режим доступу: <http://www.ccsr.ac.uk/methods/publications/documents/WP20.pdf>.
9. Kreuter F. - Improving Surveys with Paradata: Analytic Uses of Process Information (Wiley Series in Survey Methodology) [Електронний ресурс]. – 2013. - Режим доступу: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/1071A190-B552-4758-94C3-B9E29CD584DE/0/2013x11Luitenpub.pdf>.
10. Morton-Williams, J., Young, P. Obtaining the Survey Interview – An Analysis of Tape Recorded Doorstep Introductions [Електронний ресурс]. – Journal of the Market Research Society. - 1987. – Режим доступу: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR14-3/noy.pdf>.
11. Паніотто В., Харченко Н. Криза в методах опитування та шляхи її подолання.// KMIC Review. – 2011. - №3. - С. 3-14.

Отримано 10.02.2014 р.

УДК 303.686 , 316.477

Лісовська-Мускеєва Н. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, аспірант

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей життєвого шляху як об'єкту соціологічного дослідження. Життєвий шлях людини протікає під впливом стосунків між людьми, через формування особистості в межах соціальних інститутів, через зміни у соціальних структурах в результаті історичних трансформацій. Перебіг життєвого шляху особистості можна представити як сукупність засобів, форм і методів досягнення людиною своїх життєвих цілей, за допомогою якої людина може оптимально сформувавши та ефективно реалізувати особисту життєву стратегію. Аналіз життєвого шляху дозволяє дослідникам виявити впливи різних факторів та їх наслідки як для життя окремої людини, так і для соціальних груп, яких ці зміни могли б стосуватися. Через життєвий шлях людини можливим є простежити характер змін у суспільстві. Результат формування особистості визначає її існування всередині соціального устрою, через стосунки в межах соціальних груп та діяльність в системі соціальних інститутів.

Ключові слова: життєвий цикл, життєвий шлях, біографія, цінності, життєвий план, життєва перспектива

Статья посвящена особенностям жизненного пути как объекта социологического исследования. Жизненный путь человека протекает под влиянием отношений между людьми, через формирование личности в рамках социальных институтов, через изменения в социальных структурах в результате исторических трансформаций. Течение жизненного пути личности можно представить как совокупность средств, форм и методов достижения человеком своих жизненных целей, с помощью которой человек может оптимально сформировать и эффективно реализовать личную жизненную стратегию. Анализ жизненного пути позволяет исследователям выявить влияния различных факторов и их последствия как для жизни отдельного человека, так и для социальных групп, которых эти изменения могли бы касаться. Через жизненный путь человека возможно проследить характер изменений в обществе. Результат формирования личности определяет ее существования внутри социального устройства, через отношения в рамках социальных групп и деятельность в системе социальных институтов.

Ключевые слова: жизненный цикл, жизненный путь, биография, ценности, жизненный план, жизненная перспектива